

Gábor Pusztai

Economisch belang en persoonlijk voorkeur

De rol van het vertalersechtpaar Székely-Lulofs in het cultureel transfer

Abstract

The Dutch writer Madelon Székely-Lulofs and her husband László Székely played a very important role in the cultural transfer between the Netherlands and Hungary in the thirties of the 20th century. They have translated several works of Dutch and Hungarian writers and wrote novels about the Dutch-East Indies. They chose writers who were successful and well-known for their translations. Commercial success and personal interests also played a role in their choice of works to translate. As a results the works of Lajos Kassák, Sándor Márai, Ferenc Molnár, Lajos Zilahy, Jolán Földes, Mihály Földi, Zsolt Harsányi, Ferenc Körmendi and Gábor Vaszary were translated in Dutch. Books of Piet Bakker, Jan de Hartog, Ary den Hertog, Klaas Nore and Anton Coolen were translated in Hungarian. *Keywords:* Madelon Székely-Lulofs, László Székely, Cultural transfer, Dutch-Hungarian connections

Inleiding

De Eerste Wereldoorlog zorgde voor een duidelijke terugval van de Nederlandse boekenproductie en ook van de vertalingen, maar na 1918 groeide het aantal vertalingen weer. Volgens Heilbron kroop het aantal vertaalde boektitels in de jaren na de Grote Oorlog weer boven het aantal van voor de oorlog uit. In de periode 1900–1909 werden 127 titels in 12 talen vertaald, tussen 1920 en 1929 werden 157 titels in 11 talen vertaald. In de jaren dertig was de toename ongekend: 396 Nederlandse boeken werden in 18

talen vertaald.¹ Dus het aantal boekvertalingen werd in de jaren dertig ten opzichte van het eerste decennium van de 20ste eeuw verdrievoudigd. Van deze boekenproductie en van het groeiende aantal vertalingen was een bescheiden deel toegevallen aan de Hongaarse boekenmarkt.

Na de Eerste Wereldoorlog, vooral na 1920, was er een toenemende interesse voor Hongaarse literatuur in Nederland en Nederlandse literatuur in Hongarije te zien. Aan deze toenadering droeg ongetwijfeld de kinderactie tussen 1920 en 1930 bij, toen meer dan 28.000 Hongaarse kinderen door Nederlandse pleeggezinnen werden opgevangen. De armoedige, uitgehongerde Hongaarse kinderen lieten diepe sporen na bij de Nederlandse families en hierdoor was er ook een duidelijke toename van interesse, niet alleen op persoonlijk en toeristisch gebied, maar ook op cultureel, economisch, politiek en literair vlak.²

Madelon Székely-Lulofs (1899–1958) en haar man, de Hongaar László Székely (1892–1946), waren in de jaren '30 de motor van culturele transfer tussen Hongarije en Nederland.

Auteurs van schandaalboeken

Madelon Lulofs en László Székely hebben elkaar op Sumatra, in Deli, ontmoet. Hij was er assistent op een rubberplantage en maakte aquarellen en tekeningen, waarmee hij op tentoonstellingen in de kolonie veel succes oogstte.³ In de redactie van het weekblad *Sumatra* werkten ze samen. Székely maakte tekeningen en karikaturen en Madelon Lulofs schreef korte verhalen. Ze trouwden in 1926 en verhuisden in 1930 samen met hun dochtertje Cornelia (in de familie Kotjil genoemd) naar Europa. Zij woonden tussen 1930 en 1938 in Boedapest. Hier begonnen ze alle twee hun schrijverscarrière. Madelon Székely-Lulofs was in de jaren dertig de bekendste Nederlandse schrijfster in binnen- en buitenland geworden.⁴ Zij schreef in de Hongaarse hoofdstad haar beroemde Indische romans zoals *Rubber* (1931), *Koelie* (1932), *De andere wereld* (1933) en *De hongertocht* (1936) waarmee zij in Nederland en ook daarbuiten naam maakte. Alle bovengenoemde boeken veroorzaakten opschudding in Nederland en ook in Nederlands-Indië. Vooral haar debuut *Rubber* was voor velen een doorn in het oog. De schrijfster beschreef de plantagewereld van Deli, de jacht naar het geld, het materialisme en de wilde feesten van de blanke planters toen de rubberprijzen nog hoog waren en je veel kon verdienen. Volgens de recensent van het *Soerebaisch-Handelsblad* was het boek geen literatuur, maar

een slecht gepresenteerde onthulling, een scheefgegroeid werk dat ‘niet eerlijk’ was. Székely-Lulofs zou alleen de smeerlapperijen, de onzedelijkheden en de zwijnenfuiwen op de club beschreven hebben.⁵ Volgens *De Sumatra Post* zou zij taal noch stijl beheersen en het boek zou vol staan met overdrijvingen en misplaatste clichés.⁶ Ook in Nederland was de ontvangst gemengd. Naast positieve recensies waren de toonaangevende critici Menno ter Braak (1902–1940) en Edgar du Perron (1899–1940) niet te spreken over *Rubber*. Ze maakten de schrijfster en haar debuut belachelijk waar ze maar konden. Du Perron noemde Madelon Székely-Lulofs de ‘onbetwiste prima donna in de vlotte banaliteit’ en haar ‘romannetje’ van een ‘opmerkelijke nonsenskwaliteit.’⁷ Haar andere boeken kwamen er niet beter van af. De rechtse journalist Henri Carel Zentgraaff (1874–1940), hoofdredacteur van *De Java-Bode*, schreef over *De hongertocht* in 1936. Zentgraaff verweet de schrijfster dat ze uit winstbejag sensatie zocht, waar geen sensatie te bekennen was en dat het schade toebracht aan de reputatie van de kolonie.

Het is niet de eerste maal dat wij moeten wijzen op de hoogst afkeurenswaardige methoden van mevr. M. H. Székely-Lulofs die haar schrijftalent misbruikt om in romanvorm verkeerde toestanden in het Indische leven, uit ene periode welke tientallen jaren achter ons ligt, te publiceren. [...] Want zij kan, met alle gaven van artisticeit, over Indië niet schrijven buiten de sfeer van het schandaal, soms van de leugen. Zij doet dit om zich in haar jacht naar geld – het geld der ‘good sellers’ – te kunnen hullen in het kleed der strijdster voor het recht. Dit kleed is bij haar een maskeradepak.⁸

Ondanks de schandalen – of juist daarom – vlogen de boeken van Madelon Székely-Lulofs de winkel uit, ze werden in 12 talen vertaald, verfilmd en ook ten tonele gebracht. Haar man, László Székely, schreef ook. Er verschenen meer dan 20 verhalen⁹ en twee boeken, *Van oerwoud tot plantage* (1933) en *Rimboe* (1949), van hem. Zijn *Van oerwoud tot plantage* werd ook een schandaal. In de Volksraad van Nederlands-Indië werd erover gedebatteerd of Székely misschien vanwege laster gerechtelijk zou kunnen worden vervolgd.¹⁰ Dit naar aanleiding van de publicatie van de Engelse vertaling van zijn boek onder de titel *Tropic Fever*, waarin de schrijver opmerkelijk openhartiger was over de wantoestanden op de plantages van Deli dan in de Nederlandse editie. Tot een vervolging zou het niet komen, maar de Nederlandse en de koloniale pers was maandenlang in de ban van het schandaal.¹¹ Zentgraaff schreef in de *Java-Bode* over het boek van

Székely, dat het een product van ‘gezinsbesmetting’ was en maakte zich kwaad over de literaire activiteiten van het echtpaar:

[...] en wij zullen eens informeren of dit echtpaar wellicht groote kinderen heeft, want die zullen dan binnenkort ook wel met een of anderen goren roman over Indië komen en dan zijn wij in de eerste twintig jaren nog niet van hen af.¹²

Er was dus veel tumult rondom hun boeken, maar dat bracht ook veel geld in het laadje.

Literaire vertalingen van het echtpaar Székely-Lulofs

Het echtpaar had contact met de literaire kringen in Hongarije. Ze kenden de topstukken van de Hongaarse literatuur uit die tijd: Dezső Kosztolányi, Lajos Kassák, Sándor Márai, Lajos Zilahy, Gábor Vaszary, Jolán Földes, Mihály Földi, Aladár Schöpflin en ook Lajos Körmendi. Ze waren vooral met Kosztolányi bevriend. Hij was toen – tussen 1930 en 1932 – de voorzitter van de Hongaarse PEN Club. Het echtpaar begon vrij snel met literaire vertalingen, vooral nadat Madelon Lulofs ontdekte hoe slecht de vertalingen uit het Hongaars waren. Ze kreeg een Nederlands exemplaar van Kosztolányis boek *Nero's tragische dood* (1928), vertaald door Siegfried van Praag (1888–1958). Zij schreef in een brief aan haar uitgever Herman Robbers:

Ik kreeg van Kosztolányi een boek door hem geschreven en door van Praag vertaald: De tragische dood van Nero en ik stond paf over de allerellendigste vertaling. Het Hongaarsch is een heel speciale taal en je kunt dikwijls maar niet klakkeloos vertalen, dikwijls moet je het geheel op je eigen manier over zeggen en dat heeft òf van Praag niet gevoeld òf hij kent alleen Hongaarsch van lessen-nemen. Met het vertalen van Hongaarsche boeken moet je ook erg opletten wèlke boeken je vertaalt, want er zijn er, die zoó Hongaarsch zijn, dat ze onbegrijpelijk worden voor het buitenland of tenminste het mooie verliezen.¹³

Waarschijnlijk heeft deze ontdekking een belangrijke rol gespeeld bij de beslissing om literatuur te gaan vertalen. Van Praag was een slavist, die vooral Russische literatuur in het Nederlands vertaalde (Tolstoj, Dostojewskij, Gorkij, Gogol). Maar hij heeft ook vertalingen uit het Noors (van Knut Hamsun), Zweeds, Japans en ook het Hongaars op zijn naam staan.

De transfer tussen de kleine talen aan de periferie van het literaire veld (zoals tussen het Nederlands en het Hongaars) verliep vaak door middel van een grotere transittaal, in die tijd vaak het Duits of het Frans. Vertalingen van literaire werken, vooral uit een kleine taal naar een andere kleine taal, waren dus vaak vertalingen van vertalingen waardoor natuurlijk veel verloren ging van de originele tekst. Dat was waarschijnlijk de reden van de verontwaardiging van Székely-Lulofs in verband met de vertaling van Kosztolányi's roman door Van Praag.

Hoe gewoon deze methode bij vertalingen was, bewijst Székely-Lulofs zelf. Ook zij wilde deze weg bewandelen toen het om de Hongaarse vertaling van haar boek *Koelie* ging. Ze schreef aan Herman Robbers, de directeur van de uitgeverij Elsevier:

Ik was verleden week bij Kosztolányi en sprak hem over Roeki. Hij interesseert zich erg voor exotische literatuur en ik vertelde hem de inhoud. Hij dacht, dat hier in Hongarije ook veel belangstelling voor het boek zou bestaan en wij kwamen overeen, dat hij het eventueel zal vertalen. Maar om het te vertalen moet ik het eerst in een andere taal hebben, het liefst in het Fransch.¹⁴

De vertaalactiviteiten van het echtpaar Székely-Lulofs waren onder andere daarom zo belangrijk, omdat zij niet via een grotere transfertaal (Frans of Duits) vertaalden, maar direct van een kleine taal naar een andere kleine taal. Zij kozen vooral de bekende Hongaarse auteurs uit die tijd, waarbij het commercieel succes van de te vertalen boeken en ook hun persoonlijke interesse een rol speelde. Zij vertaalden werken van de Hongaarse schrijver Lajos Zilahy (1891–1974) in het Nederlands. Zilahy heeft zijn eerste verhalen in 1912 en zijn eerste gedichten in 1916 gepubliceerd, maar echte landelijke bekendheid kreeg hij met zijn roman *Halálos tavasz (Dodende lente)* uit 1922. Hij was niet alleen als dichter en schrijver maar ook als journalist, redacteur, regisseur en als producer succesvol. Meerdere romans van hem werden ook verfilmd. In het Hongarije van de jaren dertig gold hij als lieveling van de rechtse regering, maar na de Duitse bezetting van Hongarije in 1944 moest hij onderduiken omdat hij antinazi-stukken schreef en door de Gestapo gezocht werd. In die periode werden enkele werken van hem verboden. Na 1945 werkte hij mee aan een nieuwe cultuurpolitiek, maar vanwege de toenemende communistische invloed legde hij al gauw zijn werk neer. In 1947 emigreerde hij naar de VS. Hij overleed in 1974. Zilahy was in de jaren dertig niet onbekend voor het Nederlandse publiek. In het *Rotterdamsche Nieuwsblad* van 13 april 1927 en in de *Nieuwe*

Rotterdamsche Courant van 8 december 1928 verschenen kritieken van zijn toneelstukken die in Boedapest werden opgevoerd.¹⁵ In 1934 verscheen Zilahy's succesroman *Dodende lente* (*Halálos tavasz*),¹⁶ vertaald door T. Tomassek.¹⁷ Vier jaar later, in 1939 verscheen *Wat meedreef met de stroom* (*Valamit visz a víz*) in het Nederlands, vertaald door Madelon Székely-Lulofs.

De roman *De musicerende engel* (*A zenélő angyal*) van Ferenc Molnár (1878–1952) verscheen in 1933 in het Nederlands, vertaald door het echtpaar Székely-Lulofs. Molnár was aan het begin van de 20ste eeuw een zeer succesvolle journalist en schrijver. Hij kreeg met zijn toneelstukken internationale bekendheid, zij werden in Oostenrijk, Duitsland, Italië en ook in de Verenigde Staten gespeeld. In 1939 emigreerde hij met zijn echtgenote vanwege het dreigende nationaalsocialisme eerst naar Frankrijk en Zwitserland, later naar de Verenigde Staten. Hij overleed in New York in 1952. Molnár was voor het Nederlandse publiek ook geen onbekende. Zijn toneelstuk *De duivel* (*Az ördög*) verscheen in 1915,¹⁸ *Liliom* in 1916,¹⁹ alle twee in het Nederlands vertaald (waarschijnlijk uit het Duits) door de bekende scenarioschrijver, film- en toneelacteur Adolphe Engers (1884–1945).

Jolán Földes (1901-1963) was totaal onbekend in Nederland tot haar roman *De straat van de vissende kat* (*A halászó macska uccája*) in 1937 bij de Haagse uitgeverij Leopold verscheen. Het werk werd door Madelon Lulofs vertaald. Földes was toen al een internationaal bekende schrijfster. Ze kreeg in 1932 de Mikszáth-prijs voor haar roman *Mária jól érett* (*Over de brug*) en in 1936 kreeg ze de eerste prijs van de Londense uitgeverij Pinkler voor haar roman *De straat van de vissende kat*,²⁰ die in dertien talen werd vertaald. Ondanks de gemengde kritieken in de pers werd het boek in Nederland tot de dag van vandaag 11 keer herdrukt.²¹ In 1937 verscheen een roman van Földes met de titel *De eerste de beste* in Nederland, die vertaald was door de slavist Abraham Elias Boutelje (1894–1943). Hoewel Boutelje als vertaler in het boek is aangegeven ('vertaald uit het Hongaars door A. E. Boutelje') sprak hij waarschijnlijk geen Hongaars (hij vertaalde uit het Pools, Russisch, Tsjechisch en Servisch) dus hij vertaalde de roman van Földes waarschijnlijk via een andere taal. In 1938 verscheen de volgende roman van Földes in Nederland, onder de titel *Over de brug* (*Mária jól érett*), vertaald door Madelon Lulofs. In Nederland was het geen succes.²² In 1939 kwam de volgende vertaling van een roman van Földes uit: *Kruis of munt* (*Fej vagy írás*). Deze werd ook door Madelon Lulofs vertaald in het Nederlands.²³ Földes emigreerde in 1941 uit Hongarije naar

Engeland en ging in Londen wonen, waar zij in het Engels ging schrijven. Bij de motivatie om Hongarije te verlaten, speelde haar Joodse afkomst waarschijnlijk een belangrijke rol. Zij was terecht bezorgd om haar eigen toekomst in een steeds extremer wordend land dat drie jaar later slagveld zou worden van de Tweede Wereldoorlog. Ook na 1945 verscheen een werk van haar in het Nederlands. Haar Engelstalige roman *Golden Earrings* kwam onder de titel *Gouden oorringen* (1947) uit en werd vier keer herdrukt (1949, 1950, 1958, 1970). Het boek werd ook verfilmd met Marlene Dietrich en Rayl Milland in de hoofdrol.

Het echtpaar Székely-Lulofs vertaalde drie romans van de Hongaarse arts, schrijver en journalist Mihály Földi (1894–1943). In 1935 verscheen *De ziel van Anna Kádár* (*Kádár Anna lelke*), in 1937 *Echtgenoten* (*A házaspár*) en in 1940 *De vrouw van deze eeuw* (*A század asszonya*). Földi was een bekende auteur, literatuurcriticus en journalist met negentien boekpublicaties, toen zijn psychologische roman *De ziel van Anna Kádár* in 1931 in het Hongaars verscheen. In de Nederlandse pers werd over de schrijver reeds in 1931, dus vier jaar voor het verschijnen van zijn eerste roman, in Nederland geschreven als behorende tot de ‘jonge generatie’ Hongaarse auteurs.²⁴

De roman van Zsolt Harsányi (1887–1943), *Op leven en dood* (*Életre halálra*), werd door Madelon Székely-Lulofs vertaald in het Nederlands en verscheen in 1951. Harsányi was toen al een bekende figuur. In Hongarije was hij journalist, schrijver, secretaris van de Hongaarse PEN Club, lid van verschillende literaire verenigingen (Kisfaludy Társaság, Petőfi Társaság) en ook directeur van het theater Vígszínház te Boedapest. In het interbellum was hij in Nederland bekend geworden als schrijver van romans: *Magdolna* uit 1939,²⁵ in 1941 de *Hongaarse rapsodie* (*Magyar rapszódia*)²⁶ en *Een hemelbestormer* (*Mégis mozog a föld*)²⁷ (over het leven van Galileo Galilei). In 1943 verscheen *Dit was leven* (*Élni jó*)²⁸ een trilogie over het leven van Rubens. De vertalers waren Frans Schneiders, A. M. de Jong, Paul van Deurningen en J. L. Szobotka-Visser. Harsányi kreeg goede kritieken in Nederland.²⁹ Hij had waarschijnlijk succes omdat hij herhaaldelijk naar Nederland kwam om zijn werken zelf te promoten.³⁰

De roman van Ferenc Körmendi (1900–1972), *Carrière* (*Budapesti kaland*), werd in 1933 in het Nederlands vertaald. Hiermee won de jonge auteur de prijs van de uitgevers A.M. Heath and Chapman & Hall uit Londen en William Morrow uit New York. Het boek werd in 21 talen vertaald. De Nederlandse kritiek vond hem een eersterangs schrijver en zijn roman een meesterwerk.³¹ Körmendi kwam ook herhaaldelijk naar Neder-

land om zijn werk te promoten, radio-interviews en lezingen te geven over Hongaarse cultuur.³² In 1934 kwam de roman *Erfgenamen* (*Boldog ember-öltő*) van hem uit en één jaar later *Via Bodenbach*. De vertalers van deze boeken waren het echtpaar Székely-Lulofs. In 1936 verscheen in het Nederlands *Zij die zondigen* (*Bűnösök*) vertaald uit het Duits door H. E. Gézay-van Vloten, een pseudoniem van Johan Tersteeg (1873–1953). Ook na de oorlog kwam er nog een roman van hem uit, *Een weekdag in juni* (*Júniusi hétköznapi*), en een bundel reisverhalen met de titel *De vergissing* vertaald door Henriëtte Lindt.³³ Lindt vertaalde nog meer Hongaarse auteurs, bijvoorbeeld in 1942 verhalen³⁴ en in 1943 *Het boek van de eenzame bergen* (*Havasok könyve*)³⁵ van József Nyírő (1889–1953), in 1944 *Een zoon van de eenzame bergen* (*Ábel trilógia*)³⁶ van Áron Tamási (1897–1966) en in 1947 de historische roman *De poort van het leven* van Ferenc Herczeg (1863–1954).³⁷

De meest bekende Hongaarse auteur die zijn carrière in het interbellum begon en die nog steeds erg populair is in Nederland, is Sándor Márai (1900–1989). De schrijver, dichter en journalist Márai werd in de jaren dertig een van de meest gewaardeerde en meest productieve schrijvers in Hongarije. Tussen 1930 en 1945 publiceerde hij 38 boeken. Als succes-auteur heeft hij veel waardering gekregen van de literaire kritiek in binnen- en buitenland. In 1948 verliet hij Hongarije voorgoed en woonde tot zijn dood in Italië en in de Verenigde Staten. László Székely en Márai kenden elkaar goed.³⁸ Het echtpaar Székely-Lulofs vertaalde drie romans van Márai in het Nederlands: *Vreemdelingen* (*Idegen emberek*) uit 1934, *Tussen nacht en dag* (*Válás Budán*) uit 1935 en *De vermetele* (*Csutora*) uit 1936. Márai als auteur werd in Hongarije na de oorlog doodgezwegen, en in Nederland vergeten. Hij werd na 1999 herontdekt en zijn werken werden heruitgegeven en vertaald. *Gloed* werd in Nederland 36 keer herdrukt.

De schrijver, dichter, vertaler en beeldende kunstenaar Lajos Kassák (1887–1967) was de centrale figuur van de Hongaarse avant-garde. Hij was oprichter van de belangrijkste Hongaarse avant-gardistische tijdschriften *Tett*, *Ma* en *Munka*. Kassák hield ook contact met Theo van Doesburg en de redacteurs van het Nederlandse tijdschrift *De Stijl*. Hij engageerde zich op politiek gebied. Kassák was lid van de sociaaldemocratische partij, nam actief deel aan de radenrepubliek in 1919 en moest na diens val naar Wenen vluchten. In 1926 keerde hij terug naar Hongarije. Zijn roman *Angyalföld* (*Achterbuurt*) verscheen in 1929 en werd in 1935 door het echtpaar Székely-Lulofs in het Nederlands vertaald.

De schrijver en journalist Gábor Vaszary (1897–1985) woonde tussen 1924 en 1932 in Parijs, waar hij als tekenaar en illustrator werkte. Hij werd in 1934 in één klap bekend met zijn roman *Monpti*. Het boek sloeg in als een bom in de Hongaarse literatuur en werd meteen een bestseller. De roman werd in 28 talen vertaald, drie keer verfilmd en ook op toneel gebracht. De Nederlandse vertaling van het boek verscheen in 1936, vertaald door het echtpaar Székely-Lulofs. In 1938 werd zijn boek *Twee naar Parijs (Ketten Párizs ellen)* in Antwerpen uitgegeven, de vertaler is onbekend. Vaszary vluchtte in 1947 voor de communistische dictatuur naar Zwitserland.

Madelon Székely-Lulofs en László Székely hebben samen³⁹ 20 werken van tien Hongaarse schrijvers in het Nederlands vertaald. Dat is meer dan wat in de hele 19de eeuw uit het Hongaars in het Nederlands werd vertaald. Zij waren de meest productieve cultuurbemiddelaars in het interbellum. Hun literaire voorkeur ging uit naar bekende auteurs die in Nederland of in het buitenland al bekend waren (bv. Molnár, Zilahy of Földi) of naar jonge auteurs die met hun debuut internationaal succes oogstten (bv. Földes, Körmendi, Vaszary of Harsányi) en dus naar verwachting goed zouden verkopen in Nederland. Indische journalisten die meestal geen goed woord voor het echtpaar Székely-Lulofs over hadden als het om hun eigen romans ging, schreven lovend over hun vertaalactiviteiten: “Het echtpaar Székely-Lulofs doet voortreffelijk werk met de vertaling van goede Hongaarsche romans. Men mag gerust zeggen dat als gevolg van dezen arbeid de beste producten der Hongaarsche literatuur in de laatste jaren ook in Holland bekend werden.”⁴⁰

Nederlandse auteurs naar het Hongaars vertaald door het echtpaar Székely

In de eerste tien jaar van de 20ste eeuw verschenen er ca. 30.000 boeken in Nederland, maar de boekenproductie is in de jaren dertig meer dan verdubbeld, er kwamen 73.000 titels uit.⁴¹ De meest vertaalde Nederlandse auteurs uit die tijd waren Johan Fabricius, Madelon Székely-Lulofs en Jo van Ammers-Küller.⁴² In Hongarije zelf waren in de eerste helft van de 20ste eeuw Herman Heijermans, Jo van Ammers Küller, Madelon Székely-Lulofs en Louis Couperus de meest vertaalde Nederlandse auteurs.⁴³

Het echtpaar Székely-Lulofs droeg aan de verspreiding van de Nederlandse literatuur in het buitenland bij omdat ze Nederlandse boeken in het

Hongaars vertaalden. Qua aantal waren deze titels veel minder dan de Hongaarse boeken die ze in het Nederlands vertaald hebben. Het ging om zes titels in totaal. De Nederlandse auteurs die in het buitenland het meeste succes oogstten, Johan Fabricius (niet in het Hongaars verschenen) en Jo van Ammers-Küller (vertaald door Kosáryné Réz Lola, Zsuzsa Thury, Berend Miklósné, Géza Ottlik en Imre Sándor, meestal via een transitaal) hebben zij niet in het Hongaars vertaald.⁴⁴ Tussen 1932 en 1945 verschenen in Hongarije in totaal 27 Nederlandse werken in vertaling waarvan zij er zes hebben vertaald. Dat betekent dat zij 22% van de boeken vertaalden die in de genoemde periode van het Nederlands naar het Hongaars werden vertaald. Ze kozen populaire schrijvers die goed verkochten op de boekenmarkt.

De meest bekende roman van de schrijver en journalist Piet Bakker (1897–1960) was *Ciske de rat* uit 1942. Het werd een enorm succes en werd in meer dan 500.000 exemplaren verkocht. Bakker schreef nog twee vervolgdelen van de roman, *Ciske groeit op* (1945) en *Cis de man* (1946). Het boek werd later zelfs twee keer verfilmd: in 1955 en in 1984. In 2007 werd er een musical van gemaakt. De enorme populariteit van het boek en het commerciële succes waren waarschijnlijk de oorzaak dat *Ciske* in 1944 in het Hongaars werd uitgegeven. De vertaler was László Székely. Ook de andere delen van de Ciske-trilogie werden later in het Hongaars vertaald. *Ciske groeit op* (*Ciske fejlődése*) verscheen in het Hongaars in 1946 en *Cis de man* (*Ciske a férfi*) kwam bij de uitgever Szöllösy in Boedapest in 1948 uit, vertaald door Zsuzsa Kovács.

De schrijver en journalist Jan de Hartog (1914–2002) was vooral bekend geworden door zijn boek *Hollands glorie* uit 1940. Het boek sloeg bij het publiek in bezet Nederland aan vanwege de patriottische titel die het zelfbewustzijn versterkte. Het werd een enorm verkoopsucces tot de Duitsers in 1942 het boek verboden omdat De Hartog weigerde toe te treden tot de Kultuurkamer. Dat verhinderde echter niet dat het boek in Hongarije onder de titel *Wandelaar kapitány* in 1942 bij uitgeverij Szöllösy in Boedapest werd uitgegeven. In Hongarije werd het ook een verkoopsucces, binnen twee jaar werd het boek vier keer herdrukt. Jan de Hartog vluchtte in 1943 uit Nederland, via Zwitserland, naar Engeland. Na de oorlog ging hij in de Verenigde Staten wonen. In Nederland werd van *Hollands glorie* in 1976 een televisieserie gemaakt en in 1977 volgde een hoorspel. In 2008 verscheen in Nederland de 48ste druk.⁴⁵

Ary den Hertog (1889–1958), voormalige luitenant-kolonel van het KNIL, was als schrijver, journalist, toneelschrijver en criticus bekend. Hij

schreef in 1934 *Vrouwen naar Jacarta* dat vertaald werd met *Fehér nőket kér a gyarmat* door László Székely en verscheen in 1943 in Boedapest bij de uitgeverij Dante.

Klaas Norel (1899–1971) schreef in 1935 *Land in zicht* waarmee hij in één klap een bekende auteur werd. In 1940 verscheen zijn roman *Janmaats en sinjeuren* in Leiden, bij uitgeverij Sijthoff, het jaar daarop kwam de tweede druk uit. Deze laatste roman werd in het Hongaars vertaald met de titel *Hajóslegények és urak*.⁴⁶ Het boek verscheen bij uitgeverij Dante in Boedapest en werd vertaald door László Székely.

De goede moordenaar van Antoon Coolen (1897–1961) verscheen in 1931. Het was al zijn tiende boek. Coolen was toen reeds een succesvolle auteur van streekromans. *De goede moordenaar* werd uitgegeven in 1942 in Hongaarse vertaling onder de titel *A jó gyilkos* vertaald door László Székely. Het boek verscheen bij uitgeverij Atheneum in Boedapest.⁴⁷

Van Hans Martin werd het boek *Vrijgevochten* in 1942 door László Székely vertaald, maar het is onzeker of dit werk ooit überhaupt in druk verscheen.

Het is opvallend dat van de succesboeken van zijn eigen echtgenote László Székely slechts één roman vertaald heeft, hoewel de belangrijkste werken van Madelon Székely-Lulofs ook in Hongaarse vertaling toegankelijk waren en goed besproken werden. *Rubber (Gumi)* werd vertaald door György Kovács, *Koelie (Az őserdő rabjai)* werd in het Hongaars omgezet door Andor Németh, de vertaler van *De hongertocht (Szumátrai őrzárát)* en van *De andere wereld (A másik világ)* was László Pintér. Slechts één roman, het weinig succesvolle boek dat in Hongarije speelde, *Het laatste bedrijf (Utolsó kísérlet)*, werd in 1944 door László Székely vertaald.⁴⁸ László Székely heeft in 1944 ook *Emigranten (Emigránsok)* vertaald, maar dit boek is nooit in druk verschenen.⁴⁹

Het echtpaar Székely-Lulofs deed zijn best boeken van de Nederlandse literatuur te vertalen die op dat moment goed werden verkocht in Nederland. De auteurs waren bekende schrijvers die populaire lectuur produceerden, soms met een koloniaal onderwerp, wat de vertaler Székely waarschijnlijk aansprak. Economisch belang en persoonlijk voorkeur speelden een belangrijke rol bij hun keuze. De vertaalde schrijvers behoorden niet tot de literaire canon in Nederland. We vinden op de lijst van de uit het Nederlands vertaalde boeken geen bekende namen van gecanoniseerde auteurs zoals Slauerhoff, Nescio, Du Perron, Carry van Bruggen, Bordewijk of Elsschot. Vergeleken met de Nederlandse auteurs nemen de ver-

taalde Hongaarse schrijvers ook tegenwoordig nog een prominente plaats in de Hongaarse literaire canon in (bv. Márai, Kassák of Molnár).

Conclusie

Het echtpaar Székely-Lulofs was zeer actief in het literaire veld in de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw. Ze waren schakelfiguren van de culturele transfer tussen Nederland en Hongarije. Zij schreven zelf succesvolle (schandaal)boeken, vertaalden talrijke Hongaarse boeken in het Nederlands en ook Nederlandse auteurs werden door hun toedoen bekend in Hongarije. Ze kenden de belangrijkste auteurs in Hongarije, hadden contacten met uitgevers en critici en traden vaak op in het openbaar. Madelon Lulofs hield bijvoorbeeld in 1936 lezingen in Boedapest op uitnodiging van de Kring Hongaarse Schrijvers (*Magyar Írók Köré*).⁵⁰ Maar ze sprak met haar man ook op de Hongaarse radio over het leven in de tropen.⁵¹ De Literaire Vereniging La Fontaine (*La Fontaine Irodalmi Társaság*)⁵² in Boedapest koos haar tot haar leden.⁵³ De beslissing viel op de bijeenkomst van de vereniging van 29 oktober 1934. Toen werd een zitting gehouden met het thema Nederlandse literatuur. Prominente gasten van het stadsbestuur waren aanwezig en ook Nederlandse diplomaten, consul Jan Clinge Fledderus en vice-consul Jan Vreede waren van de partij. Jan Vreede was zelf literaire vertaler en lid van de Hongaarse literaire vereniging Petőfi-Vereniging (*Petőfi-Társaság*). Hij vertaalde gedichten van de 19de eeuwse Hongaarse dichter Sándor Petőfi.⁵⁴ Op de zitting werd een lezing gehouden door de voorzitter Béla Vikár over de Nederlands-Hongaarse literaire betrekkingen en de voorzitter stelde vast dat deze steeds intensiever werden. De schrijver, literatuurhistoricus, vertaler en criticus Aladár Schöpflin (1872–1950) hield een lezing over de moderne Nederlandse literatuur. Schöpflin lichtte de rol van Madelon Székely-Lulofs uit, prees haar schrijverstalent en haar literaire vertaleractiviteiten waardoor ook in Nederland de Hongaarse literatuur meer bekendheid kreeg. Er werden uit een roman van de Nederlandse schrijfster stukken voorgelezen door de acteur Pál Somody. Op deze zitting werd besloten dat Székely-Lulofs samen met Hilbertine Anna Cornelia Beets-Damsté (1871–1954)⁵⁵ tot lid van de Literaire Vereniging La Fontaine zou worden gekozen.⁵⁶

Samenvattend kunnen we vaststellen dat het interbellum een ongeken- de bloeiperiode betekende in de Hongaars-Nederlandse literaire betrekkingen, al was deze bloei maar betrekkelijk. Beide kleine literaturen bleven natuur-

lijk een randverschijnsel van het literaire veld van het andere land. De Hongaarse literatuur in Nederland kreeg natuurlijk meer aandacht dan voor 1920, maar de meeste interesse ging uit naar Franse, Duitse en Engelse literatuur. De situatie in Hongarije was vergelijkbaar met de Nederlandse. Hier bleef de Nederlandse literatuur geen grote rol spelen, maar van de algemene toename van interesse voor Nederland in Hongarije profiteerde ook de literatuur mee. Hierdoor kwamen de Hongaarse literatuur voor de Nederlanders en de Nederlandse literatuur voor de Hongaren een stapje dichterbij. De grote verdienste van het echtpaar Székely-Lulofs is dat ze in dit proces van cultuurtransfer een sleutelrol speelden.

Vanwege de zorgwekkende politieke situatie verhuisde het gezin Székely-Lulofs in 1938 naar het neutrale Nederland. Na de Duitse inval van 1940 vertrok Székely weer naar Hongarije vanwege zijn Joodse afkomst. Zijn vrouw en dochter bleven achter. Székely woonde en werkte tot zijn dood in 1946 in Boedapest als journalist, schrijver en literaire vertaler. Madelon Székely-Lulofs bleef ook na de oorlog vertalen, onder andere de koloniale roman van haar man, *Rimboe*.⁵⁷ Zij overleed in 1958 in Amsterdam.

Noten

- ¹ Heilbron, 'Nederlandse vertalingen wereldwijd.', 230.
- ² Réthelyi, 'Een nieuwe familie.', 79–112.
- ³ Pusztai, 'De karikatuur van de kolonie'; Pusztai, "'Deli op z'n kop'; Pusztai, 'Een beeld van een vrouw.'
- ⁴ Praamstra, 'Madelon Székely-Lulofs en het koloniale discours.', 209–240.
- ⁵ H. V., 'Een roman uit Deli.', 13.
- ⁶ Aantekeningen – Rubber', 1.
- ⁷ Perron, *Verzameld werk*, 190.
- ⁸ Z., "'Een kreet"... om schandaal.', 1.
- ⁹ Székely; Radnai, *Dit altijd alleen zijn*.
- ¹⁰ *Handelingen van de Volksraad*, 1984–1986.
- ¹¹ Pusztai; Praamstra, 'Een „lasterlijk geschrijf”.', 98–124.
- ¹² Z., 'Tropenleven.', 1.
- ¹³ Letterkundig Museum Den Haag, collectie Madelon Székely-Lulofs, (hierna: LMDH-Coll. MSL) L. 9452., Brief van Madelon Székely-Lulofs aan Herman Robbers, Boedapest, 26 november 1931.
- ¹⁴ LMDH-Coll. MSL, L9452, Brief van Madelon Székely-Lulofs aan Herman Robbersnek, Boedapest, 28 december 1931.
- ¹⁵ 'A fehér szarvas.', 6.; 'Toneel te Boedapest. De Generaal van Lajos Zilahy.', 9.

- ¹⁶ Zilahy, *Dodende lente*.
- ¹⁷ C. J. W., ‘“Wat meedreef met de stroom” door Lajos Zilahy.’, 10.
- ¹⁸ Molnár, *De duivel*.
- ¹⁹ Molnár, *Liliom*.
- ²⁰ Péntek, ‘A halászó macska uccája.’
- ²¹ Gera, ‘De Hongaarse, Nederlandse en Vlaamse receptie van *De straat van de vissende kat* van de Hongaarse schrijfster Jolán Földes.’; Hevesi, ‘A halászó macska uccája.’, 459–460.
- ²² Feber, ‘Strijd om de persoonlijkheid.’, 3.
- ²³ Jong, ‘“Kruis of munt” van Jolán Földes.’, 14.
- ²⁴ ‘Nieuwe Hongaarse letterkunde.’, 9.; ‘Nieuwe Hongaarsche letterkunde.’, 17.; ‘Voor de boekenliefhebbers.’, 12.; Schneiders, ‘Hongaarsche litteraire portretten.’, 160–168.
- ²⁵ Harsányi, *Magdalena*.
- ²⁶ Harsányi, *Hongaarsche rapsodie*.
- ²⁷ Harsányi, *Een hemelbestormer*.
- ²⁸ Harsányi, *Dit was leven*.
- ²⁹ Zie bij voorbeeld: C. J. W., ‘“Magdalena”.’, 12.; ‘Van de leestafel.’, 10.; ‘Hongaarse levensromans.’, 5.
- ³⁰ Körmendi hield lezeingen bv over Ferenc Liszt. Zie: ‘Nederland-Hongarije. Lezing Zsolt von Harsányi over Liszt.’, 4.
- ³¹ Haas, ‘Erfgenamen.’, 15–16.
- ³² De radiointerview met Körmendi vond op 12 november 1934, om 14.00 uur bij de AVRO plaats. Zijn gesprekspartner was dr. P.H. Ritter. Zie: ‘Radionieuws Körmendi.’, 2.
- ³³ Körmendi, *Een weekdag in juni*.
- ³⁴ ‘Het laatste boekenmolen.’, 8.
- ³⁵ Nyírő, *Het boek van de eenzame bergen*.
- ³⁶ Tamási, *Een zoon van de eenzame bergen*.; Zie ook: ‘Advertentie Boekenliefhebbers.’, 2.
- ³⁷ Boekraad, ‘De poort van het leven.’, 3.
- ³⁸ Brief van László Székely aan Madelon Lulofsnak, Boedapest, 11 maart 1942.
- ³⁹ LMDH-Coll. MSL, L9452, Brief van Madelon Lulofs aan Herman Robbes, Boedapest, 2 juni 1932.
- ⁴⁰ ‘De Rubber-roman.’, 1.
- ⁴¹ Heilbron, ‘Nederlandse vertalingen wereldwijd.’, 230.
- ⁴² ‘Wij en het buitenland.’, 9.
- ⁴³ Tóth, ‘De receptie van Nederlandse literatuur in het tijdschrift Nyugat.’; Tóth, ‘De receptie van de Nederlandse literatuur in de Hongaarse pers tussen 1908 en 1941 met een case study.’, 147–168.
- ⁴⁴ Zie hierover: Tóth, ‘De Nederlandse literatuur in het Tijdschrift Nyugatban in de Eerste helft van de 20-e eeuw.’; Tóth, ‘Holland irodalom a Nyugat című folyóiratban.’, 34–42.; Tóth, ‘Herman Heijermans in de Hongaarse pers in de eerste helft van de twintigste eeuw.’; Tóth, ‘Nederlandse literatuur in het Tijdschrift Nyugat.’, 155–173.; Szabó; Beke, ‘Van Guido tot Het geheim.’, 79–96.; Szabó, ‘Nederlandstalige boeken in Hongaarse vertaling vanaf het begin t.e.m. 2005.’
- ⁴⁵ Hartog, *Hollands Glorie*.

- ⁴⁶ Norel, *Janmaats en sinjeuren*.
- ⁴⁷ Brieven van László Székely aan Madelon Székely-Lulofs, Boedapest, 9 en 19 februari 1942.
- ⁴⁸ Lulofs, *Gumi*, [1935]; Lulofs, *Gumi*. [1942]; Lulofs, *A másik világ*; Lulofs, *Az őserdő rabjai*; Lulofs, *Szumátrai járőr*; Lulofs, *Utolsó kísérlet*.
- ⁴⁹ Brief van László Székely aan Madelon Lulofs, Boedapest, 23 januari 1944.
- ⁵⁰ ‘Lezing van mevrouw Szekely-Lulofs.’, 13.
- ⁵¹ *Népszava*, III.
- ⁵² De oprichter en voorzitter van de Literaire Vereniging La Fontaine (1920–1949) was de etnograaf en literaire vertaler Béla Vikár (1859–1945). Onder de leden bevonden zich beroemdheden uit die tijd als de dichters Lőrinc Szabó en Dezső Kosztolányi of de componisten Zoltán Kodály en Béla Bartók. Zie hierover: Fülöp, ‘Schöpflin Aladár pályaképe.’
- ⁵³ LMDH-Coll. MSL, L9452, Brief van József Faragó en Béla Vikár aan Madelon Székely-Lulofs, Boedapest, 10 oktober 1935.
- ⁵⁴ *Magyar Országos Tudósító*, 16 (29 oktober 1934) 244; Borosnyay, ‘De heldendood van Petőfi.’, 2.
- ⁵⁵ Beets-Damsté vertaalde uit het Hongaars werken van Kálmán Mikszáth (1847–1910), *De wonderparaplu (Szent Péter esernyője)* en *De doedelzakspeler (Lapaj, a híres dudás)*. Mikszáth, *De wonderparaplu.*; Mikszáth, *De doedelzakspeler*.
- ⁵⁶ *Magyar Országos Tudósító*, 16 (29 oktober 1934) 244.
- ⁵⁷ Székely, *Rimboe*.

Bibliografie

- ‘A fehér szarvas.’ [De witte hert] 1927. *Rotterdamsch Nieuwsblad*. 12 april 1927, 6.
- ‘Aantekeningen – Rubber.’ 1932. *De Sumatra Post*, 12 januari 1932, 1.
- ‘Advertentie Boekenliefhebbers.’ 1944. *Het Volk*, 13 oktober 1944, 2.
- Boekraad, L. 1947. ‘De poort van het leven.’ *De Tijd*, 8 januari 1947, 3.
- Borosnyay, K. 1939. ‘De heldendood van Petőfi.’ *Haagse Courant*, 8 maart 1939, 2.
- C.J.W. 1939. “‘Wat meedreef met de stroom” door Lajos Zilahy.’ *Zaans Volksblad*, 19 december 1939, 10.
- C.J.W. 1939. “‘Magdalena”, roman van het mysterie der vrouwenziel.’ *Zaans Volksblad*, 16 december 1939, 12.
- ‘De Rubber-roman.’ 1936. *De Java-Bode*, 13 januari 1936, 1.
- Feber, L. J. M. 1938. ‘Strijd om de persoonlijkheid.’ *De Tijd*, 13 mei 1938, 3.
- Fülöp, László 1993. ‘Schöpflin Aladár pályaképe.’ [De loopbaan van Aladár Schöpflin] *Studia Litteraria*, 31 1, 7–146.

- Gera, J., 2013. 'De Hongaarse, Nederlandse en Vlaamse receptie van *De straat van de vissende kat* van de Hongaarse schrijfster Jolán Földes.' Kris van Heukelom, Dieter De Bruyn, Carl De Stryker (eds.), *Van Eeden tot heden*. Gent: Academia Press, 203–206.
- H. V. 1931. 'Een roman uit Deli.' *Soerabaiasch-Handelsblad*, 23 december 1931, 13.
- Haas, J. G. de 1934. 'Erfgenamen.' *Nieuwsblad van het Noorden*, 27 oktober 1934, 15–16.
- Harsányi, Zsolt 1941–1943. *Dít was leven: roman van Peter Paul Rubens*. Vertaald door Paul van Deurningen, Amsterdam: Veen.
- Harsányi, Zsolt [1941]. *Een hemelbestormer: een roman van Galileis leven*. Vertaald door A. M. de Jong, Amsterdam: Strengholt.
- Harsányi, Zsolt, 1941. *Hongaarsche rapsodie*. Vertaald door Frans Schneiders, Leiden: Sijthoff.
- Harsányi, Zsolt 1950. *Magdalena*. Vertaald door J. L. Szobotka-Visser, 3e druk, Utrecht: De Haan.
- Hartog, Jan de 2008. *Hollands Glorie*. Amsterdam: Atlas-Contact.
- Heilbron, J. 1995. 'Nederlandse vertalingen wereldwijd. Kleine landen en culturele mondialisering.' Johan Heilbron, Wouter de Nooy en Wilma Tichelaar (eds.), *Waar in een klein land: Nederlandse cultuur in internationaal verband*. Amsterdam: Prometheus, 206–253.
- 'Het laatste boekenmolen.' 1942. *Het Volk*, 11 mei 1942, 8.
- Hevesi, András, 1936. 'A halászó macska uccája.' *Nyugat*, 19:12 (december 1936, kerstnummer), 459–460.
- 'Hongaarse levensromans.' 1942. *Het Volk*, 13 mei 1942, 5.
- Jong, A. M. de 1939. "'Kruis of munt" van Jolán Földes.' *Zaans Volksblad*, 25 maart 1939, 14.
- Körmenyi, Ferenc 1947. *Een weekdag in juni*. Vertaald door Henriette Lindt, Amsterdam: Becht.
- 'Lezing van mevrouw Székely-Lulofs.' 1936. *Het Vaderland*, 11 mei 1936, 13.
- Lulofs, Madelon [1935]. *Gumi*. [Rubber] vertaald door György Kovács, Budapest: Pantheon.
- Lulofs, Madelon [1942]. *Gumi*. [Rubber] vertaald door György Kovács, 2de druk, Budapest: Krakauer.
- Lulofs, Madelon [1936]. *A másik világ*. [De andere wereld] vertaald door László Pintér, Budapest: Pantheon.

- Lulofs, Madelon 1934. *Az őserdő rabjai*. [Gevangenen van het oerwoud] vertaald door Andor Németh, Budapest: Pantheon.
- Lulofs, Madelon [1937]. *Szumátrai járőr*. [Patrouille op Sumatra] vertaald door László Pintér, [Budapest]: Pantheon.
- Lulofs, Madelon [1944]. *Utolsó kísérlet*. [De laatste poging] vertaald door László Székely, Budapest: Szöllősy.
- Mikszáth, Kálmán, 1889. ‘Een paar steveltjes: een Hongaarsch schetsje.’ vertaald door Eugene van Oye. *De Vlaamsche Kunstbode*, 19:2, 126–129.
- Mikszáth, Kálmán 1925. ‘De doedelzakspeler.’ *Zes verhalen*. Amsterdam: Maatschappij voor goede en goedkope lectuur.
- Mikszáth, Kálmán 1934. *De wonderparaplu*. Amsterdam: Wereldbibliotheek.
- Molnár, Franz [1915]. *De duivel: een spel in drie bedrijven*. vertaald door Adolpha Engers, Den Haag: Couvée.
- Molnár, Franz [1916]. *Liliom*. vertaald door Adolpha Engers, Den Haag. *Népszava*, 29 juni 1935, III.
- ‘Nieuwe Hongaarsche letterkunde.’ 1931. *De Sumatra Post*, 13 juni 1931, 17.
- ‘Nieuwe Hongaarse letterkunde.’ 1931. *Het Vaderland*, 18 mei 1931, 9.
- Norel, K. 1940. *Janmaats en sinjeuren*. Leiden: Sijthoff.
- Nyíró, József 1943. *Het boek van de eenzame bergen*. Antwerpen: Het Kompas.
- Péntek, Orsolya 2013. ‘A halászó macska uccája.’ *Oroszános Udvar*, 19 juni 2013 <http://oroszlanosudvar.hu/2013/06/19/a-halaszo-macska-uccaja/>. (laatst geraadpleegd op 26 juni 2013.)
- Perron, E. du 1958. *Verzameld werk*, deel 6. Amsterdam: Van Oorschot.
- Praamstra, Olf, 2007. ‘Madelon Székely-Lulofs en het koloniale discours.’ *Indische Letteren*, 22: 4, 209–240.
- Pusztai, Gábor 2012. “‘Deli op z’n kop’”: Kritiek op de kolonie in de tekeningen van László Székely.’ *Acta Neerlandica* 9/2012, 115–134.
- Pusztai, Gábor, 2015. ‘De karikatuur van de kolonie: De Delische Kunstkring en László Székely.’ Jana, Engelbrechtová (ed.) *De Nederlandstalige cultuur internationaal: Centraal-Europa en de Lage Landen*, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 155–168.

- Pusztai, Gábor 2007. 'Een beeld van een vrouw: Madelon Lulofs op de tekeningen van László Székely.' *Madelon Lulofs, Acta Neerlandica* 5/2007, 79–89.
- Pusztai, Gábor; Praamstra, Olf 1997. 'Een "lasterlijk geschrijf."' *Indische Letteren*, 12:3, 98–124.
- 'Radionieuws Körmendi.' 1934. *Algemeen Handelsblad*, 8 november 1934, 2.
- Réthelyi, Orsolya 2020. 'Een nieuwe familie.' Aalders, M.J.; Pusztai, G.; Réthelyi, O. (eds.) *De Hongaarse kindertreinen*. Hilversum: Verloren, 79–112.
- Schneiders, Frans, 1941. 'Hongaarsche litteraire portretten: Ferenc Herczeg en Endre Ady.' *Haagsch Maandblad*, 36:3, 160–168.
- Szabó, Emese 2006. 'Nederlandstalige boeken in Hongaarse vertaling vanaf het begin t.e.m. 2005.' *Amos-ETVN*, 3 (4 december 2006) <https://comenius.ned.univie.ac.at/node/11405> (laatst geraadpleegd op 2 juni 2013.)
- Szabó, Emese; Beke, Katalin 2001. 'Van Guido tot Het geheim. Nederlandse boeken in Hongaarse vertaling.' *Acta Neerlandica* 1/2001, 79–96.
- Székely, László 2014. *A lehetetlen ország*. [Het land van de onmogelijkheden] Pusztai, G. (ed.), Debrecen, Printart Press.
- Handelingen van de Volksraad*, 80ste vergadering, vrijdag 5 februari 1937, 1984–1986.
- Székely, László 1949. *Rimboe*. Bewerkt en vertaald door M.H. Székely-Lulofs. Amsterdam: Wereldvenster.
- Székely, L.; Radnai I. 2007. *Dit altijd alleen zijn*. Leiden: KITLV.
- Tamási, Áron 1944. *Een zoon van de eenzame bergen*. Amsterdam: Arbeiderspers.
- 'Toneel te Boedapest. De Generaal van Lajos Zilahy.' 1928. *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 8 december 1928. 9.
- Tóth, Zsuzsa 2010. 'De Nederlandse literatuur in het Tijdschrift Nyugatban in de eerste helft van de 20e eeuw.' Wilken Engelbrecht, Bas Hamers (eds.), *Neerlandistische ontmoetingen. Tretpunt Olomouc*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 191–200.
- Tóth, Zsuzsa 2015. 'De receptie van de Nederlandse literatuur in de Hongaarse pers tussen 1908 en 1941 met een case study.' Jana Engelbrechtová (ed.) *De Nederlandstalige literatuur internationaal: Centraal-*

- Europese blikken op de Nederlandstalige literatuur.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 147–168.
- Tóth, Zsuzsa 2012. ‘De receptie van Nederlandse literatuur in het tijdschrift Nyugat.’ *Acta Neerlandica*, 9/2012, 155–173.
- Tóth, Zsuzsa 2012. ‘Herman Heijermans in de Hongaarse pers in de eerste helft van de twintigste eeuw.’ Jelica Novaković-Lopušina et al. (ed.) *Lage Landen, Hoge Heuvels. Handelingen Regionaal Colloquium Neerlandicum.* Belgrado: Arius, 245–256.
- Tóth, Zsuzsa 2011. ‘Holland irodalom a Nyugat című folyóiratban.’ *Debreceni Szemle*, 2011/1, 34–42.
- ‘Van de leestafel.’ 1940. *Limburgsch Dagblad*, 30 augustus 1940, 10.
- ‘Voor de boekenliefhebbers.’ 1933. *Nieuw Israelietisch Weekblad*, 28 april 1933, 12.
- ‘Wij en het buitenland. Een tentoonstelling van vertalingen in de Ko. Bibliotheek.’ 1939. *Het Vaderland*, 13 juni 1939, 9.
- Z., ‘“Een kreet”... om schandaal.’ 1936. *De Java-Bode*, 16 maart 1936, 1.
- Z., ‘Tropenleven.’ 1935. *De Java-Bode*, 21 december 1935, 1.
- Zilahy, Lajos 1934. *Dodende lente.* vertaald door T. Tomassek, Zutphen: Thieme.

Archieven

- Letterkundig Museum Den Haag, collectie Madelon Székely-Lulofs, L. 9452.
- Brief van József Faragó en Béla Vikár Béla aan Madelon Székely-Lulofs, Boedapest, 10 oktober 1935.
- Brief van Madelon Lulofs aan Herman Robbes, Boedapest, 2 juni 1932.
- Brief van Madelon Székely-Lulofs aan Herman Robbers, Boedapest, 26 november 1931.
- Brief van Madelon Székely-Lulofs aan Herman Robbers, Boedapest, 28 december 1931.
- Privé-correspondentie van het echtpaar Székely-Lulofs (in kopie in bezit van de auteur).
- Brief van László Székely aan Madelon Székely-Lulofs, Boedapest, 11 maart 1942.

Brief van László Székely aan Madelon Székely-Lulofs, Boedapest, 23 januari 1944.

Brief van László Székely aan Madelon Székely-Lulofs, Boedapest, 9 en 19 februari 1942.